

KARATAY
BELEDİYESİ

KARATAY BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Merhaba

merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

CİLT: 21 • SAYI: 42
14 ARALIK 2022 ÇARŞAMBA

KADEMİK

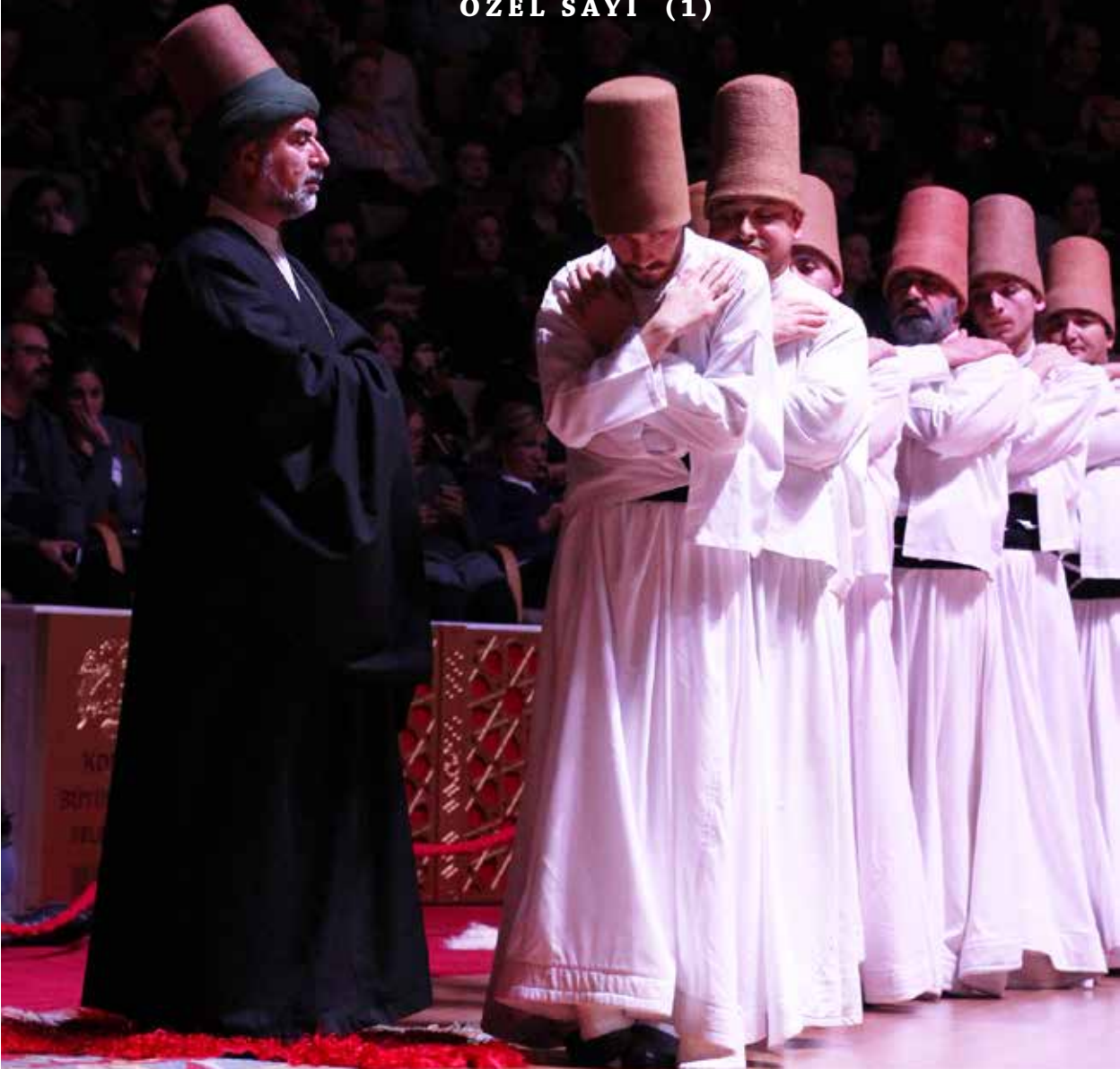
Sayfalar

Kurucusu: **Dr. Mehmet Ali UZ**

Yayın Kurulu: **Dr. Mehmet Ali UZ - Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU - Ahmet ÇELİK - Ali IŞIK - Av. Serdar CEYLAN - Hasan YAŞAR**
maliuz@merhabagazetesi.com.tr - saimsakaoglu@hotmail.com - celikahmet66@hotmail.com - baskuyulu@gmail.com - srceylan@hotmail.com - hyasarkonya@gmail.com

HZ. Mevlâna ve Mevlevîlik

ÖZEL SAYI (1)

MEVLÂNÂ VE SANAT

İlk çağlardan itibaren insanlar ruhi bir gereklilik olarak sanatla iç içe gelişme kaydetmişlerdir. İlkel dediğimiz kavimlerde bile karşımıza çıkan mağara resimleri insanlık tarihinin başlangıcından itibaren sanatla beraber var olduğunu kanıtlamaktadır. Dünya tarihinde adından söz ettiren toplumlar kültürlerini sanatla inşa etmiş, bu toplumlar içerisinde ön plana çıkan sanat eserleri farklı kültür ve coğrafyalarda da kabul görerek insanlığın ortak malı olarak değerlendirilmiştir. Her kültür coğrafyasının içerisinde sanatın gelişmesine imkân sunan farklı eğitim kurumları olmuştur. İslam coğrafyasını incelediğimizde sanat anlayışının gelişmesine imkân sunan en önemli kurumlar olarak tekkeler karşımıza çıkmaktadır. Bir ahlak ve ruh eğitimi kurumu olan tekkeler işledikleri ince ruhlardan İslam'ın temel prensiplerine uygun eserlerin çıkmasına zemin hazırlamışlardır.

Anadolu coğrafyası göz önüne alındığında sanat denilince ilk akla gelen tekkelerden bir tanesi Mevlevîliktir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin düşünce dünyası etrafında şekillenen Mevlevîlikteki sanat olgusunu

tam manasıyla kavramak için tarikatın pîri Mevlânâ'nın sanatta yaklaşımını kavramak gerekmektedir. Mevlânâ'ya göre sanat insan için fitrî bir gerekliliktir. Bu gereklilikten dolayıdır ki her insanın sanata meyli vardır ve her insanın nefsinin ihtiyacını gidermek adına sanatla uğraşması gerekir. Sanatla geçmeyen bir ömrü kaybolmuş olarak tanımlayan Mevlânâ; "Sanat ıssının aşkıyla geçmeyen ömür, yitmiş gitmiştir. Tarîkate başka işi boş bil, başka sözü herze say."⁽¹⁾ ifadelerini kullanmaktadır.

Mevlânâ, sanatın kaynağı olarak vahyi işaret etmektedir. Ona göre bütün sanatlar ilâhî vahyin neticesinde ortaya çıkmaktadır. İnsan vahiyden gelen bu bilgiye kendi istidadı nispetince akıyla bir şeyler ekleyerek bireysel sanat eserini meydana getirmektedir. Peygamberler tarihi göz önüne alındığında her peygamberin kendi yeteneğine göre bir sanat veya zanaatle ustalaştığı görülmektedir. Hz. Âdem yeryüzüne gönderildikten sonra çiftçilikle uğraştığı için çiftçilerin pîri, Hz. İdris terzilerin pîri, Hz. Nuh marangozların pîri, Hz. İsa hekimlerin

(1) Mevlânâ, Divân-ı Kebîr, 1992, 7/527 b. 6924.

(*) Tokat Gazi Osmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

pîri, Hz. Muhammed (s.a.v.)
tüccarların pîri olarak kabul
edilmektedir.

Tasavvuf düşüncesinde sanatın amacı, *sanat için sanat* düsturu değil, *hak ve hakikat için sanat* düşüncesi olmuştur. Tasavvuftan etkilenerek ortaya çıkan sanat, sıradan ve kendiliğinden meydana gelmiş bir yapı değil, köklü bir geleneğin sonucu varlığını sürdüren sanat olmuştur. Sûfî sanatkârlar sanatlarında Hakk'ın rızasını öncelemişler, Mutlak Güzel'i aramaya çalışmışlar, bu ulvi gayeye ulaşmak için sanatlarını birer vasıta olarak görmüşlerdir.⁽²⁾ Mevlânâ sanat eserlerine bu gözle bakarak onları asıl sanatçıya ulaştırarak işaretler olarak değerlendirmişlerdir. Sanatın hakiki manasını kavrayan insanlar, etrafındaki bütün sanat eserlerinde ilâhî sanatkârın inceliğini görmektedirler. "Sanatı bırak, sanatkâr yeter sana, fazla tanıklık etme, tanık olarak da yeter o, güzel olarak da yeter"⁽³⁾ diyen Mevlânâ, bizlerin dikkatini sanatın suretinden çok özüne çekmek üzere; "Şimdi iştahlan, özle de şekli görme, varlık âleminde, her yerde sevgiliyi gör. Şu halkın şekli, kadehlere benzer; şu bilgiler, hünerler, sanatlar da kadehteki nakışlardır. Görmez misin, kadeh kırıldı mı, o nakışlar kalmaz. Şu halde iş, kalıp kadehlerindeki şarapta, o şarabı içen ve gören kişide"⁽⁴⁾ sözleriyle sanatın amaç değil araç olduğuna vurgu yapmaktadır.

(2) Kadir Özköse, "İslâm Sanatının İrfânî Boyutları", Cumhuriyet İlahiyat Dergisi 24/3 (2020), 969.

(3) Mevlânâ, Divân-ı Kebîr, 1992, 6/586 b. 7784-7786.

(4) Mevlânâ, Fihi Mâ Fih, 68.

Mevlânâ'ya göre sanat kişiyi Allah'a ulaştırmalıdır. İlahî tecellilerin görünmesi noktasında ortaya konulan eserler sanat olarak nitelenebilir. Bunun aksi yönde şeriata aykırı olarak veya ilâhî hakikatleri gizlemek maksadıyla ortaya konulan eserler sanat olarak nitelendirilemez. Azerin yapmış olduğu putlar veya Samiri'nin oluşturduğu buzağı estetik olarak göze güzel görünen unsurlar olsa da yapılış gayesi açısından sanat eseri niteliği taşımamaktadır. Sanat eseri sadece diğer insanlara değil yapan kişinin kendi nefesine hitabı noktasında da kabul veya red görmektedir. Eğer oluşturduğu eser kişiyi enaniyete sürükleyip büyüklük taslamasına neden olursa, kibrin insanı yaratıcıdan uzaklaştırdığı göz önüne alınarak ortaya çıkarılan bu eser sanat olarak değerlendirilmemektedir.

Sanatın kaynağını vahiy olarak gören Mevlânâ, en büyük sanatkâr olarak Allah'ı zikretmektedir. İnsanlar tarafından meydana getirilen bütün sanat eserleri Allah'ın sanatının bir tecellisi olan yeryüzündeki farklı unsurlar dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Hiçbir şeyden faydalanmasına gerek kalmadan benzerinin dahi yapılmasının düşünülmeceği sanat eserleri ortaya koyan yüce yaratıcı bu gerçeğin neticesi olarak *en büyük sanatkâr* vasfıyla anılmaktadır. Kendi sanat ve sıfatını göstermek isteyen Yüce Yaratıcı bu âlemi var etmiş, kendi zatını göstermek isteyince bir başka sanat eseri olan Âdem'i yaratmıştır.⁽⁵⁾ Allah'ın yarattığı sanat eserinin elinden çıkan eseler dolaylı yoldan aslında yine ilk sanatkârın varlığına delil teşkil etmektedir. Ancak her gözde bu hikmeti kavrayacak görüş her kulakta bu hakikati işitecek istidat yoktur. Mevlânâ hakiki sanatkârı görmesi için kişinin zahiri duyulardan kurtularak bu sanat eserlerine batını duyularla bakmasını tavsiye etmiştir. Kişi gönlünden Allah'tan başkasını çıkardığı, batını duyularını harekete geçirip neticede kendi benliğinden de soyunarak yok olduğu zaman en güzel sanat eserlerini temaşa edecektir. Nitekim *Mesnevî*'deki "Bir yerde yokluk, noksan var mı, orası, bütün sanatların, hünerlerin aynasıdır"⁽⁶⁾ ifadesi bu gerçeğe işarette bulunmaktadır. Mevlânâ, sanat ile yokluk ara-

(5) Eflâkî, Menâkıbu'l-Ârifîn, 417.

(6) Mevlânâ, Mesnevî, 1/257 b. 3204.

sındaki ilişkiyi şu beytiyle daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır; “Mademki iş yurdu; iş sahibinin mekânıdır, dışarıda kalan gafildir. O halde iş yurduna, yani yokluğa gel ki sanatı da sanatkârı da bir arada göresin.”⁽⁷⁾

Mesnevî'nin meşhur hikâyelerinden olan Rum ve Çinli ressamların mücadelesi de gönülden Allah'tan gayrısının yok oluşunun, Allah'ın tecellisi için ne derece önemli olduğunun anlatıldığı bir kıssadır. Nakledildiğine göre Rum ve Çinli ressamlar en güzel resim yapanın kim olduğunu bulmak için yarışmak istemişler ve hükümdardan iki farklı salon almışlardır. Çinli ressamlar günlerce farklı boyaarla çeşit çeşit resimler yaparken Rumlar sadece buldukları salonun duvarını cilalamakla yetinmişlerdir. Yarışma sona erdiğinde padişah ilk önce Çinli ressamların salonuna girmiş ve gördüğü manzara karşısında hayranlığını gizleyememiştir. Ardından Rum ressamların olduğu bölmeye giren padişah odanın boş olduğunu görünce hiddetlenmiş ve resamlara kızmaya başlamıştır. Rum ressamların başı bu işin bir hik-

meti olduğunu söyleyerek iki salon arasındaki perdeyi indirmiş, neticede Çinli ustaların salonundan yansıyan resimler, Rum ressamların cilalı duvarlarında ayrı bir güzellik kazanmışlardır.⁽⁸⁾ Hikâyenin sonunda Mevlânâ; “Oğul Rum ressamları sofilerdir. Onların; ezberlenecek dersleri kitapları yoktur. Ama gönüllerini adamakıllı cilalamışlar, istekten, hırstan, hasislikten ve kinlerden arınmışlardır”⁽⁹⁾ ifadelerini kullanarak kalp temizliğinin önemine vurgu yapmıştır.

Netice itibarıyla Mevlânâ için sanat, yüce yaratıcının ve onun hikmetlerinin kavranması noktasında bir vasıta. Mevlânâ ortaya koyduğu manzum ve mensur eserleri, tertip ettiği mûsikî meclislerini bu düşünce etrafında şekillendirmiştir. Onun için sanat insanları irşad etmek için kullanılan etkili hitap şekillerinden bir tanesidir. Vefatından asırlar sonra Mevânâ'nın eserlerini okuyarak veya mevlevî âyinlerindeki notaların tesiriyle Müslüman olan insanların olması onun düşüncesinin doğruluğunu ve hakikatini ispat etmektedir.

(7) Mevlânâ, *Mesnevî*, 2/58 b. 761, 762.

(8) Mevlânâ, *Mesnevî*, 1/277, 278 b. 3466-3482.

(9) Mevlânâ, *Mesnevî*, 1/278 b. 3483, 3484.

Yusuf
Yıldırım

KARAMAN'DA MEVLEVİLER'İN EN ESKİ MEZAR TAŞI LUBBUHU AHMED EL-MEVLEVİ'NİN MEZAR TAŞI

Karaman Mevlâna ilişkisini bilinmeden Karaman'da Mevleviliğin önemi anlaşılamaz. 2022, Mevlâna'nın Karaman'a gelişinin 800. yıldır. Belh'ten başlayan macera dolu yolculuk, Konya'da tamamlanmadan önce 1222 yılında Karaman'da biraz soluklanır. Alâeddin Keykubad'ın ısrarlı davetlerine karşı koyamayan Mevlâna'nın babası Bahaüddin Veled, yedi yıl süren Karaman hayatını 1229 yılında noktalarıp Konya'ya ailesini ve topluluğunu taşır.

Yaşadıkları yedi yıl içinde Mevlana'yı Karaman'a bağlayan birçok hatırayı da meydana getirir. Karaman'la Mevlâna arasındaki kuşkusuz en güçlü bağ, 1224 yılında vefat eden annesi Mümine Hatun'un mezarının Karaman'da olmasıdır. Mevlâna'nın Şerafeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile evliliği de 1225 yılında Karaman'da gerçekleşir. Sultan Veled'in doğumu da 1227 yılında Karaman'da olur. Yine Mevlana'nın kardeşi Alâeddin Mevlâna Karaman'da vefat etmiştir.

Karaman, ne kadar Mevlana'nın hayatında bir temel olursa Mevlâna ve ailesi de Karaman'a o derece etki eder. Mevlana'nın annesi Mümine Hatun'un Karaman'da yatıyor olması, şehri hep göz önünde

tutmuştur. Mevlana'nın bazen yıl yıl bazen de birkaç yıla bir Karaman'a gelip annesi Mümine Hatun'un mezarını ziyaret ettiği söylenir. Mevlâna ve Karaman arasındaki bağı daha da güçlendiren önemli gelişmelerden hatta en önemli gelişme Mevlana'nın torunu Ulu Arif Çelebi'nin, Konya dışındaki ilk Mevlevihane'yi Karaman'da, 1310 yılına kurmasıdır. 615 yıl boyunca hizmet veren -bugün Aktekke Camii adıyla meşhur Karaman Mevlevihanesi, önemli bir kültür merkezi görevini görürken Halep, Şam, Bağdat gibi büyük Mevlevihanelere yetiştirdiği önemli şeyhlerle tanınmıştır (Tanrıkorur, 2001:447-448).

Mevlevilik merkezli Karaman'da gelişen kültürün mezar taşlarına yansması gayet doğaldır. 1310 yılında kurulan Karaman Mevlevihanesi'ne ait günümüze gelebilmiş en eski mezar taşı hangisidir sorusunun cevabı da Mevlevihane kadar eski sayılabilecek 1375 tarihli bir mezar taşıdır.

Bu mezar taşı aynı zamanda Karaman'ın tarihli en eski mezar taşlarından biridir.

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî adlı bir Mevlevî'ye ait mezar taşı; tip, süsleme, kitabe, malzeme özellikleriyle yazıda anlatılacaktır.

Anlatımda daha çok açıklama, karşılaştırma, nesnel be-timleme, tartışma anlatım yön-temleri kullanılmıştır.

Karaman'daki en eski mevlevî mezar taşı

Bu mezar taşından -görme-den, duyularına dayanarak-ilk söz eden, İbrahim Hakkı Konyalı; "*Gene mabedin kible ta-rafındaki çıkmaz sokağın içinde İstasyon Telgraf Memurluğundan emekli Tahir Çavuş'un evinde sandukalı bir mezar taşı bulun-u-yormuş. Süleyman Şah'ın mezarı-nın bunlardan biri olduğu rivâyet ediliyormuş.* (Konyalı, 1967:242-243)" biçiminde bilgi aktarır.

Konyalı'nın sadece varlığına dair bilgi aktardığı bu mezar taşı, 2007 yılında Aktekke Camii'nin kiblesine düşen ve hazi-renin karşısındaki bir evin du-varının yıkılmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu mezar taşını da içine alacak kadar Aktekke Camii Ha-ziresi 2009 yılında genişletil-miştir.

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî

Mezar baş taşı arka yüzü son satırında mezar sahibinin künyesi kayıtlıdır. Eksikleriyle be-raber 2011 yılında tarafımdan kitabesi okunan mezar taşı sa-hibinin künyesi; "**Lubbuhu Ah-med el-Mevlevî**"ir. Mezar taşı-nın künyesinin bu kadar geç okunmasının sebebi, lakapta geçen "lubbuhu" kelimesinin anlamlı bir kelime olarak tespi-tinin uzun zaman almasıdır. Buna göre lubbuhu, akıl, seçkin akıl anlamındaki "lubb" kökün-den gelmektedir. Akıllı anla-mındaki "lebîb" ile üstün akıl

sahipleri anlamındaki "ululel-bâb" kelimeleriyle "lubbuhu" kelimesi aynı kökten gelmekte-dir.

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî'yle ilgili en büyük sorun, mezar taşındaki adından başka bir bilgi bulunmamasıdır. An-cak Evliya Çelebi'nin 1672 yılın-da Karaman ziyaretinde bilgi verdiği kişilerden birisinin Ah-med el-Mevlevî olabileceği ihti-mali de vardır. Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği kişiye dair bilgiler şöyledir:

Ziyâret-i el-Mevlâ Ahmed ibni Mahmudü'l-Asem mevlevi-yeti terk idüb terk tecrîd iken maskatı re'si olan Larendede içre "Li-edri'l-kudât" diyüb kazaya rızâ verüb vâsılı cinân oldu. Kaddese sirrrrah. Hâlâ ziyâret-gâhı vardır (Evliya Çelebi, 1935: 314).

Bu metin günümüz Türkçe-sine şöyle çevrilebilir:

Mahmut Asem oğlu Ahmed Mevlâ'yı ziyaret. Kendisi kadı-lık/müderreslik görevini terk ederek kendisini Allah'a vererek doğum yeri olan Larend'e ye (Karaman) gelip "Li-edri'l-ku-dât" diyerek kaderine baş eğip Allah'a kavuştu. Allah onun sır-rını kutsasın. Hala ziyaretgâhı vardır.

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî ile Mevlâ Ahmed aynı kişi olabi-ler mi? Mevcut bilgiler analiz edildiğinde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:

Evliya Çelebi'de bilgisini ak-tardığı kişinin adı **el-Mevlâ Ahmed**'dir.

Mezar taşındaki kişi **Lubbu-hu Ahmed el-Mevlevî**'dir.

Terk tecrid etmiş yani muta-savvıftır.

Lubuhu Ahmed el-Mevlevi mezar taşı okuma çalışmaları, 2009 Foto: Yusuf Yıldırım

el-Mevlâ Ahmed'in halen ziyaret edilen bir **ziyaretgâhı** vardır.

Lubuhu Ahmed el-Mevlevî'nin mezar taşı da Akteke'nin kiblesinde **bir evin içinde** ortaya çıkmıştır. Burası onun sağlığında belki **bir zaviye** idi.

Mevlevîlikte taç giymiştir.

Has ve âmmdır (Hem halktan hem de seçkindir)

Lubuhu lakabıyla anılan Ahmed el-Mevlevî de Mevlevîlikte **önemli biridir**. Ve adına kaliteli mermerden dönemine göre sanatsal bir mezar taşı yapılmıştır.

Bu karşılaştırmadan çıkan sonuca göre Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'de adını verdiği Mevlâ Ahmed ile mezar taşı sahibi Lubuhu Ahmed el-Mevlevî'nin aynı kişi olduğu kabul edilebilir.

Lubuhu Ahmed Mevlevî'nin mezar taşı tip özellikleri

Dikdörtgen prizmal bir sanduka üzerinde baş ve ayak taşı yapılmış mezar taşı, Anadolu Selçuklu Devleti mezar taşı geleneğinde Sivas, Tokat, Akşehir örneklerinde olduğu gibi sütunceli mezar taşı tipindedir. Sivas, Tokat mezar taşlarının tersine Lubuhu Ahmed el-Mevlevî'nin mezar taşında figür yoktur.

Dikdörtgen prizmal sanduka 150 x 35 x 35 cm; baş taşı 130 x 35 x 8 cm, ayak taşı, 110 x 35 x 8 cm ölçülerindedir.

Mezar baş taşı

Mezar taşının malzemesi grimsi beyaz mermerdir. Sütunceli ve taçlı mezar taşı tipindedir. Motifler, bitkisel ve geometriktir. Baş taşı, sütunceli gövde, S kıvrımlı ara bölüm, sivri kemerli taç ve üç dilimli tepelik olarak biçimlendirilmiştir. Taş yüzeyinin tepelikten aşağısı beş panoya bölünerek kitabe alanı olarak düzenlenmiştir. İşleme tekniği kabartmadır. Gövde kenarlarına yivli sütunceler yerleştirilmiştir. Yiv çıkıntılarının yüzeyi yuvarlaktır. Sütuncel başlığı zarlar, sadece baş taş ön yüzünde işlenmiştir. Üç dilimli tepelikte her dilimin yüzeyine rumi motifi işlenmiştir. Kök rumiler ise taç yüzeyine sarkmıştır. Gövde, S kıvrımlı bölge ve taç yüzeyi kitabe alanı olarak değerlendirilmiştir. Baş taş ön yüzeyinin tamamı altı panoya, arka yüzey ise beş panoya bölünerek kitabe ile doldurulmuştur.

Mezar ayak taşı

Ayak taşı da baş taşı ile hemen hemen aynı özellikleri taşımaktadır. Ayak taşı daha kısa olduğundan pano sayısı dörde düşmüştür. S kıvrımları, yerini C kıvrımlarına bırakmıştır.

Sanduka

Sanduka, dikdörtgen prizmal tek parça kirli sarı renkte tuf malzemedir. Kenarlar gövde yüzeyinden taşırılarak, kalın silme olarak biçimlendirilmiştir. Sanduka malzeme ve tip olarak 19. yy örnekleriyle örtüşür. Buradan, şahidelerin, 19. yy'da sanduka üzerine alındığı anlaşılmaktadır.

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî'nin mezar taşındaki süsleme öğeleri

Mezar taşının vurgulu motifleri, gövde kenarlarındaki yivli sütünce, zarlar, tepelik alınlığındaki kapalı rumi motifler ile silmelerdir.

Lubbuhu Ahmed Mevlevî'nin mezar taşı kitabesi

Mezar taşının hem baş hem de ayak taşının hem ön hem de arka yüzeyler tepelik dışında tamamen kitabelidir. Kitabe, Selçuklu sülüsü üslubunda okumayı çok çok zorlaştıracak derecede istifi ve giriftir. Kitabenin dili Arapça ve Farsçadır. Tam okunamayan baş taş ön yüzünde muhtemelen bir ayet ya da hadis ya da her ikisi yazılıdır. Baş taş arka yüzünde ise mezar sahibinin ölüm tarihi ile künyesi kayıtlıdır. Ayak taşı arka yüzünde Farsça daha çok şiir met-

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevi mezar ayak taşı dış yüz, 2009 Foto: YusufYıldırım

nini çağrıştıran bir kitabe vardır. Ayak taşı iç yüzünde ise bir hadis ve ikinci bir tarih bulunmaktadır.

Mezar taşı kitabesinin çeviri ve dil içi çevirisi şöyledir:

Baş taş ön yüz:

(.....)

fe-stagferû ve-rhamû (...)

ve ikra' âlâ kitabi'llahi fe-kûlû

(.....)

(.....)

(.....)

Baş taş iç yüz:

ve kad (.....) fî sebîlillah

min şehri Zilhicce hamse

ve seb'îne- ve seb'a-miete

Lubbühü Ahmed

el-Mevlevî

Ayak taşı iç yüz:

fî şehri Rebî'u'l-evvel

senete tis'a ve seb'îne ve

seb'a miete

en-nâsu fe-izâ yenâmû
mâtu intebehu

Ayak taşı ön yüz:

merg nîst vü hayât hayli nîst
merg nümâ aks-i bed nazar
kafirî cihân

bed ömür sanki ömr-i dem
nîst

Kitabenin Türkçe çevirisi:

Baş taş ön yüz

(.....)

rahmet dileyiniz ve bağışlan-
ma

isteyiniz

Allah'ın kitabı üzerine oku-
yun

ve şöyle deyin...

(.....)

Baş taş arka yüz:

775 yılı Zilhicce ayı

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî

Ayak taşı arka yüz:

779 yılı Rebi'ü'l-evvel ayı

İnsanlar uyudukları zaman
ölürler ve ölüm onları uyan-
dırır.

Ayak taşı ön yüz:

ölüm boş ve hayat daha boş

ölüm bu yalan dünyaya kötü
bakışın resmidir

kötü geçmiş bir ömür, öm-
rün

boş bir anı gibidir

Sonuç

615 yıllık bir geniş bir zaman diliminde faaliyet gösteren Karaman Mevlevîhânesi, Karaman şehir kültürünün hep merkezinde olmuş ve bir gelenek oluşturarak Mevlevî kültürüne büyük insanlar yetiştirmiştir. Karaman Mevlevîhanesi'nin Karaman'daki somut kültürel miraslarından birisi de Aktekke Camii ve Haziresi mezar taşlarıdır. Aktekke Camii Haziresi, mezar taşı çeşitliliği ve sayı ba-

kımından şehrin en büyük hazirelerindenidir.

Bu hazirenin tarihli en eski mezar taşı aynı zamanda en eski Mevlevî mezar taşıdır.

Bu mezar taşı, yazı, dil, motif ve tip özellikleriyle Anadolu Selçuklu üslubunda mezar taşı geleneğinin ve Anadolu Selçuklu sanatı mirasının Karamanoğulları tarafından devralınarak sürdürüldüğünü örnekleyen bir tarihi eserdir.

Mezar taşı, dönemine göre sanat değeri yüksek bir eserdir. Tepelikteki kapalı rumi, sütun-celerdeki yivlerin kabartılması, zarların tasarımı hem bağlı olduğu geleneğe hem de Karaman'daki sanatın seviyesine gösterge dir.

Yine kitabenin boşluksuz ve son derece istifle, giriftle yazılması Selçuklu kitabe yazma yönteminin Karamanoğulları döneminde de devam ettiğine bir kanıttır.

Kitabedeki özellikle ayak taşı dış yüzündeki Farsça metin, mezar taşına daha başka bir nitelik kazandırmakla beraber, Karaman'da yüksek bir edebiyatın o dönem yaşadığına işaret edebilir.

Lubbuhu Ahmed el-Mevlevî hakkında yeterli bilgiye ulaşılmasa da Karaman'da Mevlevîliğin önemli bir büyüğü olduğu, döneminin nitelikli ve sanatsal bu mezar taşından anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

Evlîya Çelebi. (1935). *Seyahatname*. İstanbul: Maarif Vekâleti.

Konyalı, İ. H. (1967). *Karaman Tarihi*. İstanbul: Baha Matbaası.

Tanrıkorur, Ş. B. (2001). Karaman Mevlevîhanesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 24, s. 447-448.

MESNEVÎ VE ABİDİN PAŞA MESNEVÎ ŞERHİ ÖRNEĞİ

Hasan
YAŞAR

Mesnevî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin altı cilt (defter) ve yaklaşık 25.700 beyitten meydana gelen Farsça eserine Mesnevî adını vermesi, onun öncelikle kitabın nazım şekline dayanarak bir isimlendirmede bulunduğunu göstermektedir.

Mesnevî şâirleri, eserin “bir şeyi ikiye katlamak, çift yapmak” anlamlarına gelen adının, şeklinin yanı sıra mâna ve muhtevasına da işaret ettiğini, birbiriyle müteakabil ilâhî isimlerin mazharları olmaları itibarıyla şehâdet âlemindeki bütün varlıkların (sûret-mâna, varlık-yokluk, gayb-şehâdet, ışık-karanlık gibi) çift çift veya ikili zıtlar halinde zuhur ettiğini, Mesnevî'nin şehâdet âlemindeki eşya türlerinin hakikatlerine, duyulur şeylerden (mahsûsât) akledilen şeylere (ma'kulât) kadar bütün çift ve zıt varlıkların hallerine dair bir kitap olmasından dolayı Mevlânâ'nın esere bu adı verdiğini ileri sürmüşlerdir (Ankaravî, Mecmûatü'l-letâif, I, 3). Mesnevî aruzun remel bahriyle (fâilâtün fâilâtün fâilün) vezniyle yazılmıştır.

Mevlânâ Mesnevî'nin lafız, vezin, şiir ve hikâyeden (sûret) ibaret bulunmadığını, asıl amacın mânanın muhataba ulaştırılması olduğunu söyleyerek (O mânadır, faülün fâilât değil; VI, beyit 160) sûrete takılıp kalın-

maması için uyarılarda bulunmuş, sûrete takılanların mânadan nasip alamayacağını, mânadan nasip alanların ise bunu sûret vasıtasıyla gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Mesnevî'nin asıl konusu din ve dinin üç temel dayanağı olan amel (şeriat), hal (tarikât) ve hakikattir. Hakikati elde etmek amel ve hali gerektirdiği gibi amel ve halde anlamını hakikatten alır. Bu mânada hakikati elde etme aslının bilgisini konu edinen Mesnevî'de bu bilgiye (keşfi bilgi) ulaşma yolları olan ameller (şer'î ilimler) ve hallere dair bilgiler de (sülûk ilmi) hakikat bilgisi (ilm-i ilâhî) bağlamında ele alınmıştır.

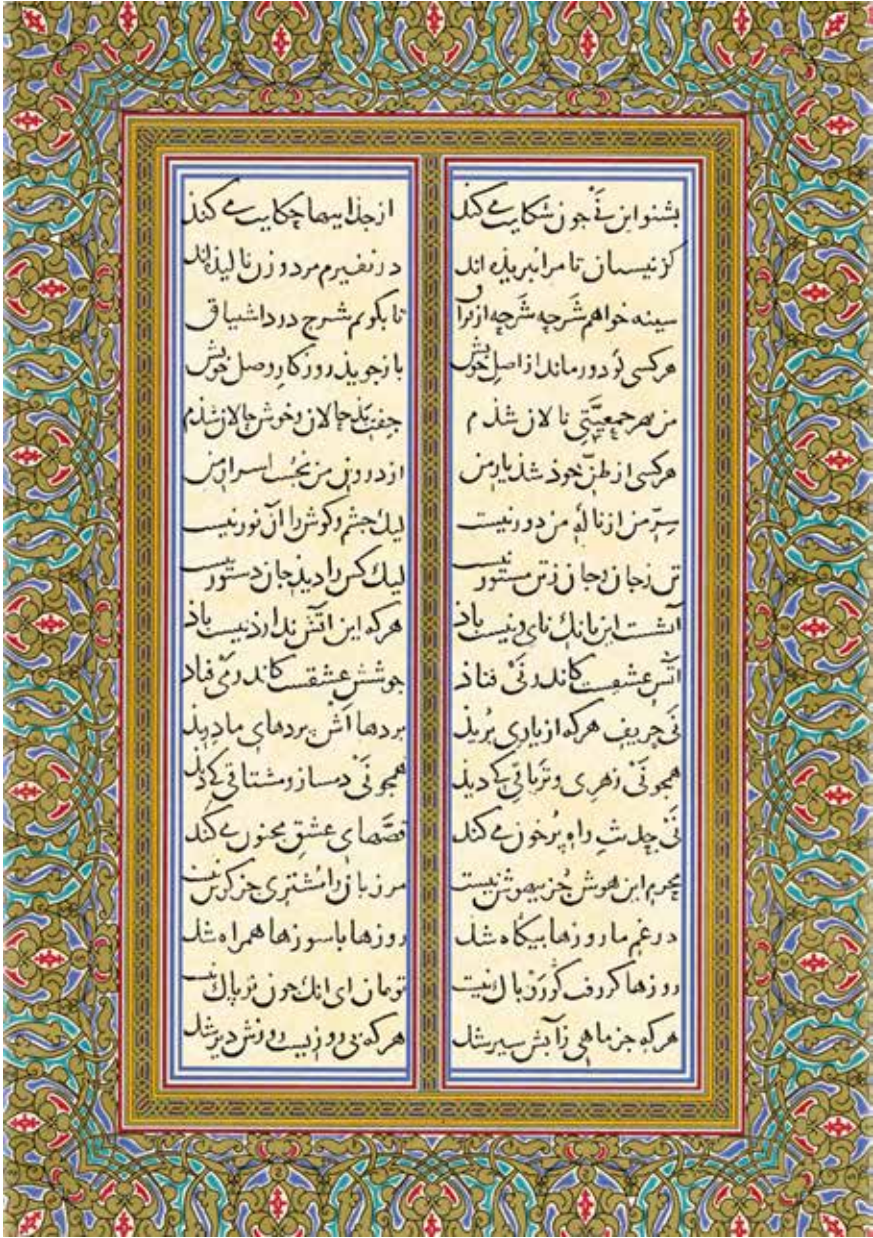
Mesnevi medeniyeti; Ahmet Hamdi Tanpınar bir gün Yahya Kemal'e sorar: “Üstad, biz Viyana kapılarına nasıl olduk da gittik?” Yahya Kemal: “Pilav yiyecek ve Mesnevi okuyarak!” cevabını verir. Başka bir defasında da “Medeniyetimiz Mesnevi ve cihad medeniyetiydi.” der. Mevlevîlik, Hazreti Mevlâna'dan sonra onun mesnevîsi, eserleri ve düşünceleri üzerine teşekkül etmiş bir tarikattir. Mevlevîlik, dînî toplumsal tarih içerisinde olduğu kadar, sanat ve edebiyat tarihimiz açısından da derin tesirler icra eden bir yoldur. Bu yolun sâliklerine kazandırdığı ve bizim Mevlevî nezaketi ve çelebi tavrı

dediğimiz bakış açısının bir rahmet gibi bu toprakları kuşattığı bir gerçektir. Çelebi tavır, ahlakî ve estetik açıdan tamamlanmışlıktır.

Türk irfân hayatı, çelebi tavırdan beslenmiştir. Burada Türk irfânı kavramından, irfân kelimesinin çağrıştırdığı anlama bağlı olarak, sadece sûfi

ekoller kastedilmemektedir. Anadolu”daki irfânî aydınlanma yolları olan sûfi ekollerin hemen pek çoğu Mevlânâ”dan ve Mevlevilikten etkilenmiş yahut Mevlevîliği etkilemişlerdir.

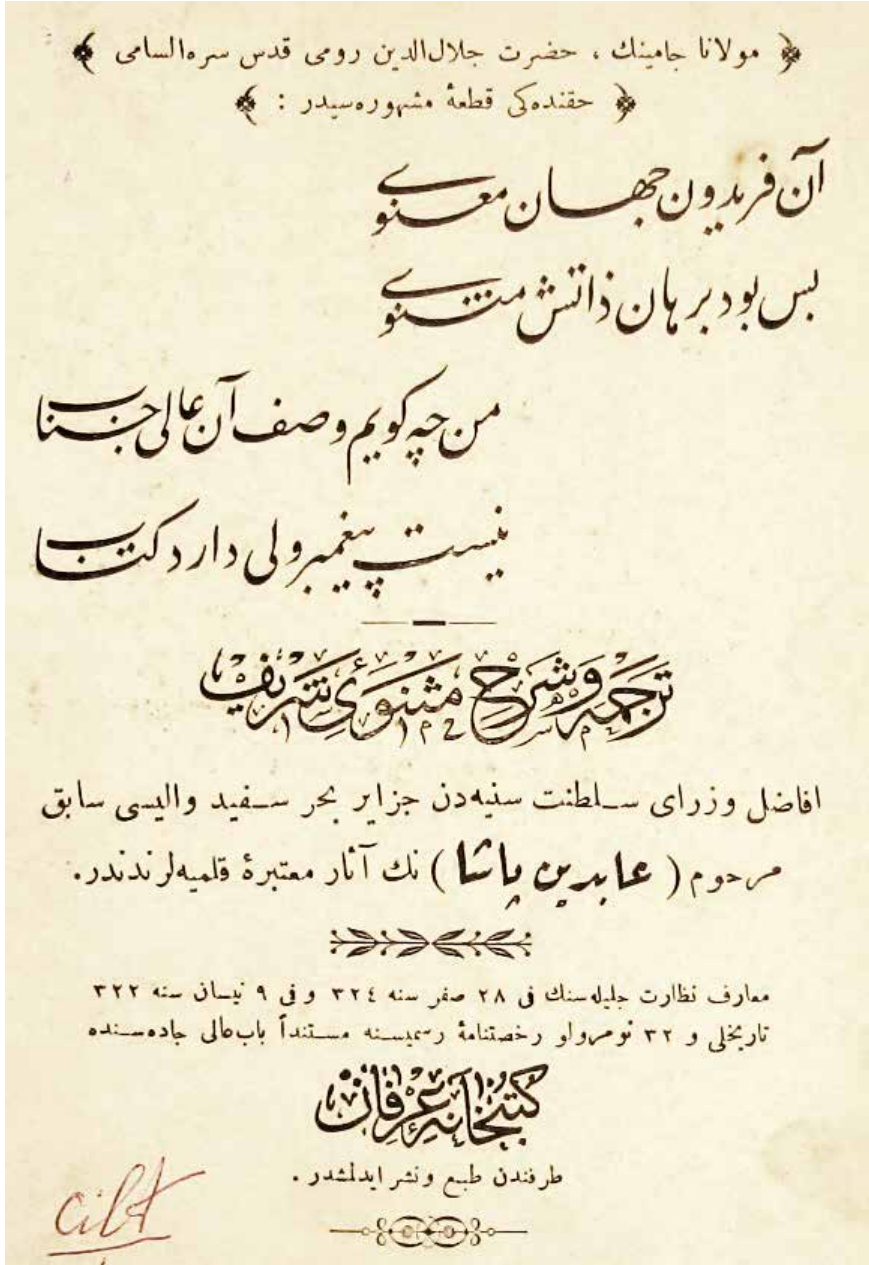
Yazıldığı günden bu yana her dönemde yeni ve farklı bir çalışma ile karşımıza çıkan Mesnevî’nin, Osmanlı Dönemi Ana-

Mesnevî'nin ilk beyitleri

dolu sahasında Türkçe en eski tercümeleri Muîniddîn b. Mustafa, Dede Ömer Rûşenî, Şem'î, Surûrî ve Sûdî gibi şairlere aittir. En meşhurlarından birisi de Abidin paşa'nın mesnevi şerhidir. Osmanlı Devleti'nin veziri ve Valisi olan Abidin Paşa tarik-i Halvetiyye'den İstanbul'da Mer-

kez Efendi dergah-ı şerifi merhum Nureddin Efendi'ye mensuptu. Arapça, Farsça, Arnavutça, Fransızca ve Yunanca bilen Abidin Paşa, bu dillerin edebiyatlarını da gayet iyi kavramıştı. Abidin Paşa mesnevi şerhi, tasavvuf genel yapısı içinde işlenmiştir. Herhangi bir tarikata

Abidin Paşa Mesnevi Şerhi'nin iç kapağı

özel yer ayrılmamıştır. Dipnotlarla yapılan akademik şerhlerin yanında Abidin Paşa'nın şerhi son derece açık, anlaşılır ve her kesimden insanın yararlanabileceği sadeliktedir.

Abidin Paşa, sadece gerekli gördüğü yerleri değil, anlamı çok açık olan bir kaç beyit dışında, her beyti ayrı ayrı şerh etmiş, ayrıca genel kapsamlı ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Abidin Paşa Şerhinde iman ve İslam daireesi eksen alınmıştır. Temel meselelerde münasebet görülen her yerde batılı görüşlere de yer verilmiştir. Sokrat, Eflatun, Newton, Volter gibi düşünürlerin Şekspir gibi batılı yazarların isim ve eserlerinden alıntılar yapılmıştır. Detaylara teknik terimlere girilmemiş, mesnevînin şiir dili düzyazı ile adeta yeniden yazılmıştır. Son derece akıcı ve sade bir dil kullanılmıştır.

Abidin Paşa, yazılanların anlaşılır olmasına öncelik verdiğini bizzat kendisi ifade etmektedir. Abidin Paşa şerhinde yüzyıllar boyu süregelen iki ayrı

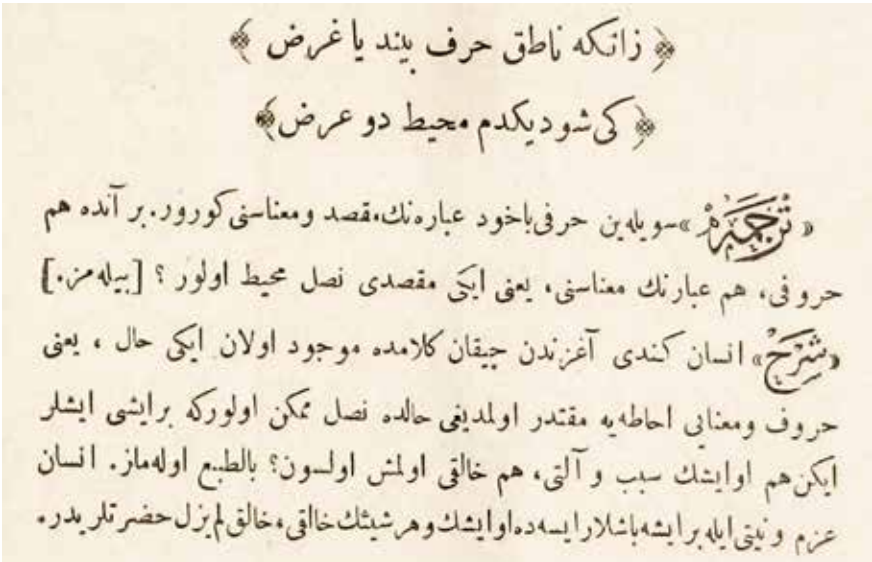
ekolün (Zahir ehli ve batın ehli, veya tasavvuf ve kelim, veya akıl ve gönül) eklektik bir anlayışla aynı düzlemde buluşturulmasına gayret edilmiştir. Ana eksen tasavvuf olmakla beraber akılcı bir metot takip edilmiştir.

Mesnevi Şerhinden Örnekler

*Zankî nâtık harf bîned yâ garaz
Key şevved yek dem muhit-i dû araz*

Tercüme: Söyleyen harfi yahut ibarenin maksat ve manasını görür. Bir anda harf (harfleri), hem ibarenin manasını yani iki maksadı nasıl muhit olur? (bilemez)

Şerh: İnsan kendi ağzından çıkan kelimada mevcut olan iki hal yani harf ve manayı ihataya muktedir olmadığı halde nasıl mümkün olur ki bir işi işler iken hem o işin sebep ve aleti hem hâlıkı (yaratıcısı) olmuş olsun? Bittabi olamaz. İnsan azim ve niyeti ile bir işe başlar ise de o işin ve her şeyin hâlıkı, Hâlık-ı Lemyezel Hazretleridir.

﴿ در گنه او از ادب پنهانش کرد ﴾

﴿ زان کنه بر خود زدن او بر بخورد ﴾

«تَرْجِمَانُ» ایشلیدیکنه ایچنده ایکن تربیه وادبه رعایت ایدوب او کناهکده خالقی الله تعالی حضرتلری اولدیغنی کیزلدی. حضرت آدم کنهانی کندی کندیینه اوردیغندن میوه یدی؛ یعنی اصابت ایدوب فائده مند اولدی. «شَرْحُ» جنتدن محرومیت کبی برجزایه کرفقار اولهجنی برصرده، علی الخصوص کناهکده خالقی الله تعالی حضرتلری اولدیغنی بیلدیکی حالده ینه کمال عرفان و تربیه ایله حضرت-آدم خطاسنی طائیش اولدیغندن تنزل دکل، بلکه جنت مادیدن دها عالی برمرتبه-روحانیه ایله مقبول الهی اولوب معنا ترفع ایلمشدر. حضرت آدم کافه مخلوقاتک حقیقتنی بیلدی و بلا پدر و مادر امرحق ایله صاحب تواضع اولان طور اقدن طوغدی.

*Der güneş ü ez edeb pinhaneş kerd
Z'an güneş ber hod zeden ü ber be-hod*

Tercüme: işlediği günah içinde iken terbiye ve edebe riayet edip o günahın halığı Allah Teâlâ Hazretleri olduğunu gizledi. Hazreti Âdem günahını kendi kendine urduğundan (yaptığından) meyve yedi; yani isabet edip faide-mend oldu (faydalandı).

Şerh: Cennetten mahrumiyet gibi bir cezaya giriftar (çarpılacağı) olacağı bir sırada, alehusus (bu hususta) günahın da halığı (yaratıcısı) Allah Teâlâ Hazretleri olduğunu bildiği halde yine kemal-i irfan ve terbiye ile Hazreti Âdem hatasını tanımış olduğundan tenezzül (iniş) değil belki cennet-i maddiden daha âli bir mertebe-i ruhaniye ile makbul-i ilahi olup manen tereffü' (yükseleş) eylemiştir. Hazreti Âdem kâffe-i mahlûkâtın hakikatini bildi ve bila peder ve mader (annesiz babasız) emr-i Hak ile sahib-i tevazu

olan topraktan doğdu.

*Ey zeban tu bes ziyânî mer mera
Çün tuyi guyem men tera*

Tercüme: Ey lisan! Sen bana çok zarar ve ziyansın! Zira söyleyen sensin! Ben sana ne söyleyeyim?

Şerh: Ey lisan! Sen kelam söylemeye şitaban (acele) olarak bana zarar edersin; ama kime şikâyet edeyim, sen benden madud(sayıılır) ve bana tabisin! Seni hüsn-i istimale dikkat edecek olsam menfaat bahş olursun!

مشوی
﴿ ای زبان تویس زبانی سر مرا ﴾
﴿ چون تویی کویا چه کوم من ترا ﴾
«تَرْجِمَانُ» ای لسان! سن بکا جوق ضرر وزبانسک! زیرا سوبله بن سنسک!
بن سکا نه سوبلهیم؛ «شَرْحُ» ای لسان! سن کلام سوبلهک شتابان اولرق
بکا زبان ایدرسک؛ اما کیمه شکایت ایدیم که، سن بدن معدود و بکا نابرسک!
سنی حسن استعماله دقت ایدرجک اولسهم مننه بیخش اولورسک!

مشنوی

﴿ هر دی اورا یکی معراج خاص ﴾

﴿ بر سر تاجش نهد حق تاج خاص ﴾

«تَبَجِّمُهَا» ای مغلوب نفس اماره! جانی تن و بدن ایچون باقدک؛ بوحرکتته جانی باقدک و بدنی بارلاق و قالین ایلدک! «شَرِّحْ» ای عاصی و تن پرور! سن، کل یوم فناپذیر اولان بدنکه حصر فکر و آمال و باقی اولان روح روانی افعال ایلرسک! بو حال جهل اشتغال سزاملدیر؟ تن خسته لکله وضعفه تابع و ذاتاً فانیدر. عاقل بر طرفدن بدننه صورت مشروعه ده خدمت، دیگر طرفدن روحنک ترقاته نال همدار.

*Her demî ûrâ yekî mi'râc hâss
Ber ser-i tâceş nihed Hakk tâc-ı hâss*

Tercüme: Her bir nefeste o aşık mahsus bir miraç vardır; ânın tacının başı üzerine Hakk Teâlâ Hazretleri nice tâc-ı hass (hususî) kor.

Şerh: Âşık-ı hakiki her an işârât-ı Rabbaniyeyi müşahede etmesiyle terakki eder. O terakki bir miraç-ı hass-ı ruhanîdir; onun mertebe-i âliyesi üzerine feyz-i Rabbanî bir tâc-ı mükerrem vaz' ile (koymasıyla) kalbini a'lâ eder.

*Ey ki can ez beher ten mi-suhtî
Suhtî canrâ ve ten efruhtî*

Tercüme: Ey mağlup nefsi

emmare! Canı ten ve beden için yaktın; bu hareketinle canı yaktın ve bedeni parlak ve kalın eyledin.

Şerh: Ey asi ve ten perver (sever)! Sen külle yevm (her gün) fena pezir (yok olacak) olan bedenine hasr-ı fikir ve âmâl (düşünce ve emeller) ve baki olan ruh-ı revanı ihmal eylersin! Bu hal-i cehl-i iştimal seza mıdır? (bu cahillik uygun mudur) ten hastalılara ve zaafa tabi ve zaten fanidir. Akıl bir taraftan bedenine suret-i meşrûada hizmet, diğer taraftan ruhunun terakkiyatına (yücelmesine) bezl-i himmet eder.

مشنوی

﴿ ای که جان از بهر تن می سوختی ﴾

﴿ سوختی جانرا و تن افروختی ﴾

«تَبَجِّمُهَا» ای مغلوب نفس اماره! جانی تن و بدن ایچون باقدک؛ بوحرکتته جانی باقدک و بدنی بارلاق و قالین ایلدک! «شَرِّحْ» ای عاصی و تن پرور! سن، کل یوم فناپذیر اولان بدنکه حصر فکر و آمال و باقی اولان روح روانی افعال ایلرسک! بو حال جهل اشتغال سزاملدیر؟ تن خسته لکله وضعفه تابع و ذاتاً فانیدر. عاقل بر طرفدن بدننه صورت مشروعه ده خدمت، دیگر طرفدن روحنک ترقاته نال همدار.